

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 30/2002 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken om bevisning, brådskandeförklaring och extraordinärt ändringssökande

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 24 oktober 2002 en proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av vissa bestämmelser i rättegångsbalken om bevisning, brådskandeförklaring och extraordinärt ändringssökande (RP 190/2002 rd) till lagutskottet för beredning.

- kriminalinspektör Elina Isoksela, centralkriminalpolisen
- advokat Markku Fredman, Finlands Advokatförbund
- professor Juha Lappalainen.

Dessutom har Tingsrättsdomarna rf lämnat skriftligt utlåtande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Asko Välimaa, justitieministeriet
- president Jussi Kivinen, Kouvola hovrätt
- lagman Kauko Huttunen, Helsingfors tingsrätt
- tingsdomare Helena Salo-Pankakoski, Vanda tingsrätt
- riksåklagare Matti Nissinen, Riksåklagarämbetet

Samband med andra handlingar

I det första lagförslaget i föreliggande proposition föreslås bl.a. en ändring i 17 kap. 11 § rättegångsbalken. Ett förslag till ändring av samma paragraf ingår också i det sjätte lagförslaget i propositionen RP 52/2002 rd om ändring av lagstiftningen om förundersökning och tvångsmedel, som lagutskottet har behandlat samtidigt som föreliggande proposition. Behandlingen av förslagen bör samordnas i riksdagsbehandlingen.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås att vissa bestämmelser i rättegångsbalken om bevisning och extraordinärt ändringssökande ändras. Därtill föreslås att möjlighet att förklara att ett ärende skall behandlas i brådskandeförklaring tas i bruk.

För att skydda vittnen föreslås det att under vissa förutsättningar kan vittnen, andra som

skall höras i bevisningssyfte och målsägande höras vid huvudförhandlingen utan att de själva är närvarande. Hörandet sker då genom att videokonferens eller någon annan lämplig tekniskt dataöverföring utnyttjas, om domstolen anser att detta är lämpligt. Under vissa tilläggsförutsättningar kan förhör även ske per telefon.

När det gäller barn under 15 år eller personer vars psykiska funktioner är störda, föreslås att särskilda bestämmelser om förfarandet vid hörande i bevisningssyfte vid domstol tas in i rättegångsbalken. Därtill föreslås att en bild- och ljudupptagning som gjorts vid förundersökningen, när en person som inte har fyllt 15 år eller vars psykiska funktioner är störda har avgett sin berättelse, skall kunna användas som bevis i domstol.

Som nytt institut i rättegångsbalken föreslås bestämmelser om under vilka förutsättningar

och genom vilket förfarande en part kan få sitt ärende förklarat brådskan- de. Domstolen under vissa förutsättningar på yrkande av en part besluta att ett mål eller ärende förklaras brådskan- de.

Dessutom innehåller förslaget bestämmelser om extraordinärt ändringssökande i en dom om förverkande såväl till förmån för den svarande i ett brottmål som till nackdel för honom.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft ungefär ett halvt år efter att de har antagits och blivit stadfästa.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Omfattande revideringar av rättegångsförfarandet har företagits under 1900-talet, såväl när det gäller tvistemål som brottmål. Revideringen av rättegångsförfarandet i brottmål vid underrätterna genomfördes med lagar som trädde i kraft den 1 oktober 1997.

Revideringen av rättegångsförfarandet i brottmål har följts upp ända sedan revideringen trädde i kraft för att möjliggöra snabba åtgärder om det ansågs nödvändigt. I samband med uppföljningen har man lagt märke till att vissa delar av rättegången kräver nya bestämmelser. Propositionens syfte är att tillgodose detta behov. Tyngdpunkten har lagts vid bestämmelser som gör det möjligt att ta i bruk nya bevisningsmetoder.

På de grunder som framgår av motiveringen till propositionen och utifrån utredningen till utskottet finner utskottet propositionen behövlig och ändamålsenlig. Utskottet förordar lagförslagen med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Vitnnesskydd

De föreslagna bestämmelserna som syftar till att förbättra skyddet för vittnen och andra som skall höras kompletterar de skyddsbestämmelser som redan nu finns i lagen. Förslagen är moderata och motiverade. Vitnnesskyddet får emellertid

inte stå i strid med de krav som ställs på en rättvis rättegång. Detta innebär bl.a. att den åtalades genom människorättskonventionerna garanterade rätt att under samma förhållanden som åklagaren och målsäganden få höra alla vittnen som vittnar emot honom eller henne respekteras.

För att de nya bestämmelserna skall kunna utnyttjas fullt ut krävs det att domstolarna får den tekniska utrustning de behöver för ändamålet. Utskottet menar att detta måste ske utan dröjsmål.

Brådskandeförklaring av ett ärende

I 28 kap. rättegångsbalken föreslås bestämmelser om när ett domstolsärende kan förklaras brådskan- de. Förslaget bygger på Europarådsdomstolens avgörande i målet *Kudla v. Polen*, genom vilket domstolen ändrade sin tidigare tolkning artikel 13 i Europarättskonventionen för de mänskliga rättigheterna. Av avgörandet kan utläsas att den nationella lagstiftningen bör ha ett effektivt rättsskyddsmedel med hjälp av vilket en rättegång antingen kan för snabbas eller ersättning utges till parterna om rättegången drar ut på tiden. Varje enskild stat får själv bedöma hur detta rättsmedel skall utvecklas inom ramen för det egna rättssystemet.

De sakkunniga som utskottet har hört har varit av olika åsikt om Finland över huvud taget behöver ett nytt rättsmedel av denna typ. Man har också frågat sig om det är nödvändigt att ge

nom ett sådant rättsmedel påverka behandlingen av ärendet på förhand eller om ett rättsmedel av typen klagomål i slutet av processen skulle vara ett bättre rättsmedel.

Utskottet konstaterar att bestämmelserna om rättegångsförfarandet i tvistemål justerades genom en lag som trädde i kraft den 1 januari 2003. Enligt de nya bestämmelserna skall domstolarna göra upp en behandlingsplan och tidtabell för varje enskilt ärende. De nya bestämmelserna har nyss tagits i bruk. I motiveringen till propositionen sägs ingenting om hur de föreslagna bestämmelserna, som också avser att påverka behandlingstidtabellen, och de ovan nämnda bestämmelser som nyligen trädde i kraft går att anpassa till varandra. Utskottet kan därför inte förorda de föreslagna bestämmelserna om brådskanie förklaring. Utskottet tar inte heller i detta skede ställning till om brådskaneförklaring är det lämpligaste rättsmedlet med avseende på den nya tolkningen av artikel 13 i Europarådets människorättskonvention.

Detaljmotivering

1. Lag om ändring av rättegångsbalken

17 kap. Om bevisning

11 §. Enligt förslaget kan den som inte har fyllt 15 år eller vars psykiska funktioner är störda höras vid domstol under de förutsättningar som nämns i 21 §. Om en sådan person inte kan höras vid domstol kan hans eller hennes förundersökningsberättelse under vissa förutsättningar beaktas vid huvudförhandlingen.

Utformningen av paragrafen är enligt utskottets mening saklig. Utskottet noterar att paragrafen motiveras med att den misstänkte, för att hans eller hennes möjlighet att ställa frågor skall garanteras på behörigt sätt, i praktiken bör ges möjlighet att få juridisk hjälp med att ställa frågor. Det är domstolens sak att ta ställning om den åtalades rätt att ställa frågor enligt domstolens uppfattning har garanterats på behörigt sätt. Om så inte är fallet kan upptagningen inte som sådant beaktas under rättegången.

Beträffande samordningen av denna paragraf och vissa föreslagna bestämmelser i regeringens proposition RP 52/2002 rd om förundersökningslagen och tvångsmedel konstaterar utskottet följande.

I båda propositionerna föreslås det att till respektive paragraf fogas bestämmelser om när en videoupptagning kan användas som bevisning i domstol. De föreslagna lagtekniska konstruktionerna avviker emellertid från varandra. Eftersom den bestämmelse som ingår i föreliggande proposition är av allmän natur och lagtekniskt analog med de övriga ändringarna av rättegångsbalken, anser sig utskottet kunna godkänna den föreslagna ändringen.

Den nämnda ändringen i 11 § sammanhänger med den föreslagna 39 a § i propositionen RP 52/2002 rd som gäller tvångsmedelslagen. I sistnämnda paragraf föreslås bestämmelser om när polisen är skyldig att göra en videoupptagning av en berättelse som avges vid förundersökningen. Ett beslut om videoupptagning av en förundersökningsberättelse avgör emellertid inte frågan om den som hörs också kan höras i domstol. Situationen kan förändras efter förhöret och den förhörde kan eventuellt också höras i domstolen.

Både den nu föreslagna 11 § och den nya 39 a § i förundersökningslagen förtydligar rättspraxis. De är inte beroende av varandra på ett sådant sätt att de borde träda i kraft samtidigt.

21 §. I paragrafen ingår bestämmelser om det förfarande som skall iaktas då en person under 15 år eller en person med psykiska funktionsstörningar skall höras som vittne eller i bevisningssyfte. I paragrafens 3 mom. finns ett fel i den finska texten, som inte påverkar den svenska texten.

34 §. I paragrafen föreslås bestämmelser om hörande av någon vid domstol utan att parterna är närvarande. Gällande rättspraxis är otydlig på denna punkt.

Enligt paragrafens 1 mom. kan ett vittne och vissa andra personer som skall höras i bevisningssyfte under vissa förutsättningar höras vid huvudförhandlingen utan att en part är närvaran-

de. I praktiken kan även andra personers närvaro orsaka motsvarande bekymmer som parternas närvaro. Det kan t.ex. vara fråga om medlemmar i en viss grupp eller organisation som sitter med i rättssalen bland publiken.

I motiveringen hänvisas det till lagen om offentlighet vid rättegång och konstateras att avlägsnandet av publiken från en rättegång bestäms utifrån föreskrifterna i nämnda lag. I lagen om offentlighet vid rättegång finns emellertid inte någon bestämmelse med stöd av vilken en person som stör bevisningen kan avlägsnas ur sammanträdessalen under den tid bevisningen äger rum.

Det är motiverat att kunna avlägsna en person eller grupp från domstolen som stör vittnesförhöret. I detta syfte föreslår utskottet att paragrafens 1 mom. kompletteras så att bl.a. ett vittne kan höras vid huvudförhandlingen utan att en part *eller någon annan person* är närvarande. Utskottet påpekar att avsikten inte är att ge domstolen möjlighet att utifrån denna bestämmelse avlägsna hela publiken.

28 kap. Brådskanie behandling

1—6 §. I den allmänna motiveringen konstaterades ovan att utskottet inte förordar de föreslagna nya paragraferna. Därför stryks 1—6 § ur lagförslaget.

Eftersom de gällande bestämmelserna i 28 kap. är föråldrade och onödiga i dagens samhälle föreslår utskottet att hela 28 kap. upphävs.

31 kap. Om extraordinärt ändringssökande

I rättegångsbalkens äldre avsnitt om rättegångsförfarandet i tvistemål används termen svarande och i fråga om bestämmelserna om rättegångsförfarandet i brottmål termen åtalad, medan de nyare bestämmelserna har gått in för den allmänna termen svarande. Detta har lett till bl.a. att

vissa förslag till bestämmelser i 31 kap. har blivit invecklade eftersom man varit tvungen att använda bägge orden. Utskottet menar att det på det hela taget skulle vara motiverat att förenhetliga terminologin. Detta är emellertid inte möjligt i det här sammanhanget utan måste skjutas på framtiden.

Ingressen. Utskottets ändringsförslag leder till att ingressen måste justeras.

2. Lag om ändring av 15 kap. 1 § strafflagen

1 §. Osann utsaga inför domstol. För att säkerställa att straffrättsliga legalitetsprincipen iaktas föreslås att strafflagens bestämmelse om osann utsaga inför domstol kompletteras med ett uttryckligt omnämnande som gäller videokonferens och hörande per telefon. Till paragrafen fogas därför ett nytt 2 mom.

Utskottet har uppmärksamgjort på att det enligt 17 kap. 34 a § i det första lagförslaget är möjligt att vid huvudförhandlingen höra vittnen utan att de är personligen närvarande med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring. I konsekvensens namn borde därför till 15 kap. 1 § strafflagen fogas orden "eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring". Utskottet omfattar detta.

Med stöd av det som anförs ovan föreslår utskottet att momentet kompletteras. Samtidigt konstaterar utskottet att den bortlämnade paragrafrubriken bör läggas till.

Förslag till beslut

Med stöd av det som anförs ovan föreslår lagutskottet

att det första och det andra lagförslaget godkänns med följande ändringar:

1.

Lag**om ändring av rättegångsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs 28 kap. i rättegångsbalken,

ändras (utesl.) 17 kap. 21 och 34 §, 51 § 1 mom. och 65 §, (utesl.) samt 31 kap. 10 § 1 mom. och 15 §,

dess lagrum sådana de lyder, 17 kap. 21 § i lagarna 571/1948 och 5/1969, 34 § i nämnda lag 571/1948 och i lag 947/1984, 51 § 1 mom. i lag 8/1994 och 65 § i lag 1052/1991 samt 31 kap. 10 § 1 mom. och 15 § i lag 109/1960, samt

fogas 17 kap. 11 §, sådan den lyder i lag 690/1997, ett nytt 2 mom., varvid nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom., till kapitlet en ny 34 a § och till 31 kap. (utesl.) nya 8 a och 9 b § som följer:

17 kap.

Om bevisning

11 §

(Som i RP)

21 §

(1 och 2 mom. som i RP)

(3 mom. som i RP. Utskottets förslag påverkar inte den svenska texten)

34 §

Ett vittne, någon annan som skall höras i bevisningssyfte eller målsäganden kan höras vid huvudförhandlingen utan att en part *eller någon annan person* är närvarande, om domstolen anser att detta är lämpligt och förfarandet behövs

1) för att den som skall höras, eller någon som står i ett sådant förhållande till denne som nämns i 15 kap. 10 § 2 mom. strafflagen, skall kunna skyddas för hot mot liv eller hälsa,

2) om den som skall höras annars skulle låta bli att berätta vad han vet om saken, eller

3) om *någon* stör eller försöker vilseleda den som skall höras medan han talar.

(2 och 3 mom. som i RP)

34 a, 51 och 65 §

(Som i RP)

28 kap.

Brådskanie behandling

1—6 §

(Utesl.)

31 kap.

Om extraordinärt ändringssökande

8 a, 9 b, 10 och 15 §

(Som i RP)

Ikraftträdelsebestämmelsen

(Som i RP)

2.

Lag
om ändring av 15 kap. 1 § strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 15 kap. 1 § strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889), sådant detta lagrum lyder i lag 563/1998, ett nytt 2 mom. som följer:

15 kap.
Om brott mot rättskipning
1 §
Osann utsaga inför domstol

deokonferens, (utesl.) telefon eller någon annan, i 17 kap. 34 a § rättegångsbalken avsedd lämplig teknisk dataöverföring.

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

— — — — —
Bestämmelserna i 1 mom. gäller också när någon hörs i huvudförhandling med hjälp av vi-

Helsingfors den 7 februari 2003

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Henrik Lax /sv
vordf. Matti Vähänäkki /sd
medl. Sulo Aittoniemi /alk
Leena-Kaisa Harkimo /saml
Erkki Kanerva /sd
Toimi Kankaanniemi /kd
Seppo Lahtela /cent
Annika Lapintie /vänt
Kari Myllyniemi /cent

Kirsi Ojansuu /gröna
Veijo Puhjo /vänt
Susanna Rahkonen /sd
Tero Rönni /sd
Mauri Salo /cent
Petri Salo /saml
Timo Seppälä /saml
Marja Tiura /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Kaisa Vuorisalo.